

u povijest i istarski kraj jer mogu pronaći pregršt zanimljivosti i intrigantnih anegdota koje su se odigrale kroz minula stoljeća.

Monika Zuprić

Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, sv. 10, 2015. (izd. 2016.), 195 str.

Časopis za povijest Zapadne Hrvatske renomirana je periodična publikacija Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Rijeci. Nakon prvoga sveska 2006. časopis pet godina izlazi kao dvobroj, a od 2013. redovito iz tiska izlazi jedanput godišnje. Svojim se izdanjima u stručnoj i znanstvenoj javnosti pozicionirao kao relevantan prinos istraživanju različitih povijesnih, društvenih i kulturnih tema s područja središnje i jugoistočne Europe, kao i Mediterana. Visoku razinu vrijednosti časopisa potvrđuje i njegov Urednički odbor, koji za deseti svezak čine Vanni D'Alessio (glavni urednik), Mila Orlić (zamjenica glavnoga urednika) i Kosana Jovanović (tajnica, urednica prikaza). Svezak sadržajno obuhvaća „Proslov“ i uvodni rad, na koje se naslanjaju „Znanstveni radovi“ i „Dodatni i stručni tekstovi“, dok posljednju cjelinu čine „Prikazi i izvještaji“. Jubilarni deseti broj zapravo je monografsko izdanje časopisa posvećeno Leu Weiczenu/Valianiju (Monografski broj / Special issue, *Leo Weiczen Valiani. Fiuman, European, Revolutionary, Historian*). Sama naslovnica otkriva bogat životni put istaknutoga *Fijumana*, europskoga intelektualca, revolucionara i povjesničara.

„Proslov“ (6-9), objavljen na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku, otkriva tematsku okosnicu ovoga sveska, kojemu je prethodio međunarodni znanstveni skup *Od Lea Weiczena do Lea Valianija*. Na skupu održanom 2015. na Filozofskom fakultetu u Rijeci predstavljeno je djelovanje intelektualca židovskoga podrijetla, europskih razmjera, rođena i obrazovana u Rijeci, gdje se politički angažirao, a svoj antifašistički aktivizam nastavio je razvijati u talijanskim zatvorima i internaciji te u emigraciji u Francuskoj, Španjolskoj i Meksiku. Uvodni rad, objavljen na engleskom jeziku, „Leo Weiczen Valiani and his Multilayered Identities: An Introduction“ (11-20) potpisuje Vanni D'Alessio, glavni urednik i profesor Sveučilišta u Rijeci i Sveučilišta u Napulju. Naglasak je rada na svekolikom značaju Lea Weiczena Valianija, i to ne samo za turbulentnu riječku nego i europsku

povijest. Weiczen je rođen u Rijeci za vrijeme austro-ugarske vlasti u obitelji židovskoga podrijetla. Ostavio je dubok trag u povijesti kao istaknuti antifašistički aktivist, novinar i povjesničar. Nakon Drugoga svjetskog rata nastavlja političko djelovanje te je imenovan doživotnim talijanskim senatorom. Rad zapravo predstavlja uvodnik u posebno tematsko izdanje *Časopisa za povijest Zapadne Hrvatske*, s osvrtom na prinos međunarodnoga skupa, uz izraze podrške i zahvalnosti svim sudionicima.

U izvornom znanstvenom članku „The Waizen Family and Young Leo Valiani in Fiume“ (25-42) Ivan Jeličić prikazuje prisutnost trgovačke židovske obitelji Waizen u životu Rijeke tijekom razdoblja ugarske uprave. Autor ukazuje na zanimljivu, ali još uvijek nedovoljno istraženu povijest židovske zajednice u Rijeci. Stoga ovaj rad predstavlja svojevrstan poticaj za daljnja istraživanja neotkrivenih, ali zato ne manje značajnih segmenata bogate povijesti grada na Rječini. Leo Valiani osobit je interes iskazivao za povijest Austro-Ugarske, a značajan prinos historiografiji Dvojne Monarhije daje knjigom *La dissoluzione dell’Austria-Ungheria* (Milano 1966.). U radu je posebna pozornost posvećena izgradnji, odnosno osnaživanju nacionalnoga identiteta, oblikovanju stavova, uvjerenja i opredjeljenja te političkoga djelovanja Lea Valianja. Iako se burna politička scena prožeta antisemitizmom tijekom prve polovice 20. stoljeća odrazila na potrebu preimenovanja izvornoga prezimena u talijanski oblik Valiani, autor naglašava kako rasni zakoni nisu oslabili njegov osjećaj talijanske nacionalne pripadnosti. Iskustvo odrastanja u velikoj židovskoj obitelji, multikulturalno riječko okruženje i tadašnji kompleksni politički odnosi utjecali su na formiranje njegova čvrstoga političkoga i ideološkoga antifašističkog habitusa.

Članak „Leo Weiczen: Communist, Democratic Communist, Revolutionary Democrat“ (45-59) Guido Franzinetti sa Sveučilišta Istočnoga Pijemonta uglavnom temelji na dostupnim istraživanjima. Rad snažno zadire u kompleksan politički itinerar Lea Weiczena, od njegovih ranih dana kao ortodoksnoga komunista, preko faze „demokratskoga komunista“ te naposljetku do promjene u revolucionarnoga demokrata te predstavlja detaljniji uvid u brojna događanja koja povijesno kontekstualiziraju Weiczenov komunizam. Nakon uvodnoga pregleda povijesnoga značenja komunizma, autor progovara o povezanosti Weiczena sa skupinom „demokratskih komunista“ koja objavljuje časopis *Que faire?*. Na oblikovanje njegovih stavova i uvjerenja prema komunizmu kao ideologiji, pored vlastita iskustva utjecaj je imao i

susret s Arthurom Koestlerom. U razdoblju hladnoga rata Valiani kao uvjereni ljevičar ostaje čvrsto vezan za marksizam.

U radu „The Search for a New Revolution: Leo Valiani and the Legacy of «Giustizia e Libertà»“ (63-75) Marco Bresciani analizira dvostruku problematiku koja prožima intelektualnu povijest Europe u turbulentnom 20. stoljeću. Prvi aspekt odnosi se na suodnos socijalizma, antifašizma i antitotalitarizma, koji su oblikovali društvo 20. stoljeća, a drugi na mogućnosti demokratske revolucije tijekom Drugoga svjetskog rata. Ti se odnosi problematiziraju kroz prikaz Valianijeva životnoga puta, i to s osobitim osvrtom na vrijeme kada napušta Komunističku partiju. U tom se prijelomnom trenutku približava istaknutim članovima antifašističkoga pokreta Giustizia e Libertà, koji je zastupao otvorenu borbu protiv fašizma, a potom postaje jedan je od najznačajnijih pripadnika Partito d'Azione.

Staljinova smrt označila je presudnu prekretnicu u povijesti SSSR-a. Burna događanja u razdoblju između Staljinove smrti i sovjetske vojne intervencije u Mađarskoj, iako je Dvadeseti kongres KPSS-a potvrdio proces destaljinizacije, odredit će daljnji razvoj tih dviju država i naredna zbivanja u Istočnom bloku. Valianijeva politička promišljanja i aktivnosti u tom razdoblju predstavljaju okosnicu rada „Leo Valiani 1953-1956. Dalla speranza alla delusione“ (77-95), u kojem Andrea Ricciardi iscrpno obrađenu temu povijesno-političkih okolnosti temelji na istraživanjima pisane korespondencije i dostupnim sekundarnim izvorima.

Sljedeća tematska cjelina („Dodatni i stručni tekstovi“) započinje „Katalogom izložbe *Od Lea Weiczena do Lea Valianija* / Catalogo della mostra *Da Leo Weiczen a Leo Valiani*“ (99-121). Dvojezični tekst na hrvatskom i talijanskom jeziku, koji su pripremili Ivan Jeličić i Lea Čeč, predstavlja idejno polazište izložbe koja na temelju arhivske građe iz Državnoga arhiva u Rijeci po prvi put riječkoj javnosti predstavlja dokumentaciju o Leu Valianiju, nepoznatoj i nedovoljno istraženoj ličnosti u hrvatskoj historiografiji.

Ervin Dubrović u radu „Intelektualci, fašisti i antifašisti“ (123-129) donosi presjek mladenačkoga života i najvažnijih događaja koji su utjecali na formiranje Weiczenovih stavova, uvjerenja i revolucionarnoga rada. Posebna je pozornost usmjerena na povezanost s rodnom Rijekom i njegove riječke godine prožete težnjom za rušenjem fašističkoga režima.

Na odabranim pismima između Valianija i Koestlera temelji se rad „Leo Valiani and Arthur Koestler – A Friendship for Life. Letters Between

1942 and 1953“ (131-142). Prikazom te korespondencije autorica Ilona Fried pridonosi rasvjetljavanju te boljoj analizi zajedničkih stajališta, političkih uvjerenja i razmišljanja te uzajamnoga poštovanja Valianija i Koestlera.

Valianijeva knjiga *La dissoluzione dell’Austria-Ungheria* predstavlja važan prinos istraživanju povijesti Dvojne Monarhije. Interpretacija i iscrpna analiza raspada Austro-Ugarske pozicionirala je Valianija kao međunarodno uvaženoga povjesničara te države. U radu „Leo Valiani’s *La Dissoluzione dell’Austria-Ungheria* in Historiographical Context“ (145-154) Laurence Cole donosi iscrpnu analizu Valianijeve knjige fokusirajući se na iznesenu argumentaciju, glavna područja interesa te valorizaciju njezina doprinosa, i to poglavito u kontekstu talijanske historiografije. Drugu tematsku cjelinu zaokružuje sažeti osvrt „Comments on Laurence Cole’s article“ (157-159) Guida Franzinettija na prethodno predstavljenu „klasik Habsburške Monarhije“.

Posljednja cjelina, „Prikazi i izvještaji“ (161-192), sadrži prikaze novijih knjiga i monografija te izvješća s projekata i radionica iz područja znanstvenoga i stručnoga interesa časopisa.

Deseti svezak *Časopisa za povijest Zapadne Hrvatske* posvećen Leu Weiczenu/Valianiju, nedovoljno istraženoj istaknutoj ličnosti riječke prošlosti, predstavlja iznimno važan prinos, poticaj i vrijednu građu za daljnja istraživanja. Svojim sadržajem zasigurno će izazvati interes znanstvene i šire čitalačke, a poglavito riječke javnosti.

Ana Anić Opašić

***Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 15, Zagreb – Rijeka 2016., 204 str.**

Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s pripadajućom Područnom jedinicom u Puli Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti izdavač je časopisa *Problemi sjevernog Jadrana*. U 15. svesku časopis, koji izlazi jednom godišnje, nastavlja objavljivati radove iz različitih područja humanističkih znanosti koji se dotiču sjevernojadranskoga prostora. Glavni i odgovorni urednik ovoga sveska je Miroslav Bertoša, a članovi uredništva su Tomislav Raukar i Petar Strčić. Svezak je podijeljen u dva dijela; u prvom („Rasprave i članci“, 7-179) nalazi se pet izvornih znanstvenih